שיעור כללי – אדם מועד לעולם / אונס בנזקי אדם

הרב דוד לייבל שליט"א

מקורות

השיעור יעסוק בעיקר בלימוד המשנה ותחילת הגמרא, בהתייחס למח' התוס' והרמב"ן באונס גמור.

התוס' והרמב"ן יילמדו עוד בשיעורים היומיים, **צריך להכיר לקראת השיעור רק את מחלוקתם העיקרית,** לא חייבים את כל ההוכחות.

- לימדו מהמשנה (בדף כו:) עד...ש"מ תרתי". ככל שיישאר זמן בסוף המשיכו הלאה בסוגיה.
- **הקדישו זמן למחשבה לשאלות להלן על תחילת הסוגיה.**
- תוספות: (בדף ד.) ד"ה "כיוון", (בדף כז:) "ושמואל", ורמב"ן על בבא מציעא פב: (להלן)

שאלות למחשבה

1. למה במשנה כתובות שתי דוגמאות , ואיך יש לא זו אף זו

2. בגמ': אף סימא את עין חבירו משלם רק נזק. מה הראיה? הא כדאית והא כדאית ליה?

3. "פצע תחת פצע"

א) איך לומדים מהפסוק דין זה

ב) למה בכף הדמיון "שוגג כמזיד, ועל האונס כרצון"

מה זה מוסיף על הנוסח: "בין שוגג בין מזיד", במשנה?

ג) ועוד: שבאמת זה לא דומה. הרי שוגג אינו כמזיד ואונס אינו כרצון לגבי ד' דברים

חדושי הרמב"ן מסכת בבא מציעא דף פב עמוד ב (עיינו שם בתמצית הסוגיה במשנה וגמ' עד....והאי כי דיניה")

ואתא ר' יהודה למימר ש"ח ישבע נושא שכר ישלם האי כדיניה והאי כדיניה. ולא תקנו בו כלום, ודין הנתקל כדין גנבה ואבדה אינו דומה לא לאונס ולא לפשיעה, וש"ש כל זמן שלא נאנס חייב וש"ח כל זמן שלא פשע פטור, ומיהו גבי נזקין פטר ר' יהודה דאנוס מקרי לגבי נזקין, לא מיבעי לאחר נפילה דהו"ל בור והתורה מיעטה בשמירתו ואינו צריך אלא שמירה פחותה כשמירת ש"ח, אלא אפי' בשעת נפילה דהו"ל אש פטור דהא נמי מיעטה תורה בשמירתו ולא בעינן בנזקין שמירה מעולה כל כך כשמירת ש"ש, אלא מכי נטר כדנטרי אינש פטור בנזקין, ובריייתא דקתני וחכמים אומרים פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים ר' יהודה היא כדאיתא בהדיא בפרק המניח וכבר פירשתיה בארוכה בספר המלחמות יפה.

ומצאתי בתוס' בב"ק (כ"ז ב') שמפרשים אותה משום אדם המזיק, וא"כ למה פטרוהו לדברי האומר אנוס הוא והלא אדם מועד לעולם בין באונס בין ברצון, והם השיבו שאינו חייב באונסין גדולים וסמכו אותה מן הירו' שאמרו בישן ובא חבירו וישן אצלו הוא המועד, ואי אפשי להעמידה דהתם משום דשני פשע בעצמו, וכן מה שאמרו באם היה בעל קורה ראשון ובעל חבית אחרון וכולה מתני', וכן מה שאמרו לפי שאין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים, כלם כשהם אדם המזיק משום פשיעה דניזק פטרו בהם, או שהם בור וכגון שהלה נתקל בו, ואין להאריך כאן, ועוד הביאו טבח אומן שקלקל דפטור בחנם ואמאי אדם מזיק הוא, וכי נמי סבירא לן אנוס הוא ליחייב, וזה ודאי קשה עליהם דכיון דמיחייב בשכר אלמא כעין גנבה ואבדה הוא ולאו אונס גדול ולאו אונס קטן הוא ופטרוהו בחנם, אלא שאין באומן הטועה במלאכתו משום מזיק,

וסוף דבר כיון שהזכירו חכמים באונס נזקין אבן מונחת בחיקו ולא הכיר בה מעולם (ב"ק כ"ו ב'), ונפל מן הגג ברוח שאינה מצויה (שם כ"ז א') הרי הזכירו סוף האונסין כלם, דרוח שאינה מצויה אפילו כאותה של אליהו במשמע, דרוח מצויה הזכירו לענין ש"ח אבל רוח שאינה מצויה לא הוזכרה בתלמוד אלא לענין אונס דהוא מן האונסין הגדולים שבעולם, ואין כאן מקום להאריך בזה יותר מדאי.